भूगोल-अर्थशास्त्र, लेख-११

सदाशिव पाटील, शाळा : बालमोहन विद्यामंदिर, दादर

पूर्वपरिक्षा नमुना उत्तर पत्रिका

१) (अ) कंसात दिलेल्या पर्यायांपैकी योग्य तो पर्याय निवडून विधाने पूर्ण करा

१) पठारी प्रदेशात खनिज संसाधने विपुल प्रमाणात असतात.
२) पंजाबमधील निलीरावी म्हशी दूध उत्पादनासाठी प्रसिद्ध आहेत.
३) भारतात सर्वात कमी लोकसंख्या सिक्कीम राज्यात आहे.

ब) योग्य जोड्या पुढीलप्रमाणे-

स्तंभ 'क'	स्तंब 'ख'
१) मँगनीज	ब्लीचिंग पावडर
२) शिसे	दारुगोळा
३) बॉक्साईट	ॲल्युमिनिअम

२) अ) भौगोलिक कारणे लिहा.

१) ● एका राष्ट्राचा इतर राष्ट्रांबरोबर होणारा व्यापार म्हणजे आंतरराष्ट्रीय व्यापार.
● यामध्ये आयात व्यापार व निर्यात व्यापार हे दोन विभाग आहेत.
● भारत आपल्या गरजा भागविण्यासाठी खनिज तेल, इलेक्ट्रिक उत्पादने, खते, रसायने, सोने, चांदी, यंत्रे इत्यादींची आयात करतो.
● त्याचबरोबर कृषी उत्पादने, कापड, सागरी उत्पादने, खनिजे, चामड्याच्या वस्तू, चहा, कॉफी, मसाल्याचे पदार्थ इत्यादींची निर्यात करतो.
● आयात व निर्यात आंतरराष्ट्रीय व्यापारात अनेक प्रकारे फायद्याची ठरते. म्हणून देशाच्या आर्थिक विकासात आंतरराष्ट्रीय व्यापार फायद्याचा आहे.

२ उत्तर : ● भारत मोठ्या प्रमाणात परदेशातून खनिज तेलाची आयात करतो. ही आयात सागरी मार्गाने होते.
● खनिज तेल किनाऱ्यावरच शुद्ध केल्याने वाहतुकीचा खर्च कमी होतो.
● तसेच ते शीघ्र ज्वालाग्राही असल्याने अंतर्गत भागात वाहून नेणे धोक्याचे असते. म्हणून भारतात तेलशुद्धीकरणाचे कारखाने किनाऱ्यालगत आहेत.

३) **उत्तर :** ● भारतात बहुतांश साखर उत्पादन उसापासूनच होते.
● ऊस वाहतुकीचा खर्च साखर वाहतुकीच्या खर्चापेक्षा जास्त आहे.
● ऊस तोडणीनंतर शक्य तितक्या लवकर कारखान्यात गाळल्यास साखरेचा उतारा अधिक येतो. म्हणून साखर कारखाने ऊस उत्पादक क्षेत्राजवळ असतात.

(ब) टिपा लिहा

१) राखीव वने-
● लाकूड किंवा इतर उत्पादनांसाठी कायम स्वरूपात राखून ठेवलेले क्षेत्र म्हणजे 'राखीव वने' होय.
● या वनात क्वचित प्रसंगी पशूंना चरण्यासाठी आणि शेतीसाठी परवानगी दिली जाते. भारतातील एकूण वनक्षेत्रांपैकी सुमारे ५५ टक्के क्षेत्र राखीव वनांचे आहे.

२) कुक्कुटपालन-
● मांस व अंडी उत्पादनासाठी कुक्कुटपालन हा व्यवसाय केला जातो. जगात अंड्यांच्या उत्पादनात भारताचा पाचवा क्रमांक लागतो. हा व्यवसाय शेतीला पूरक असा आहे.
● आंध्र प्रदेश, पश्चिम बंगाल, तमिळनाडू, महाराष्ट्र, पंजाब आणि केरळ या राज्यांत हा व्यवसाय विकसित झाला आहे.

३) मानवकृत संसाधने - मानव आपल्या गरजांच्या पूर्ततेसाठी आपल्या कृतींतून ज्या साधनांची निर्मिती करतो त्यांना मानवकृत संसाधने किंवा सांस्कृतिक संसाधने म्हणतात. विविध प्रकारची यंत्रे, अवजारे, इमारती, वाहतूक व संदेश वहनाची साधने, विज्ञान व तंत्रज्ञान, तसेच सामाजिक, आर्थिक घटक इत्यादी बाबींचा मानवकृत संसाधनात समावेश होतो.

प्र. ३ (अ) दिलेल्या सांख्यिकीय माहितीच्या आधारे आलेख कागदावर साधा स्तंभालेख काढा.

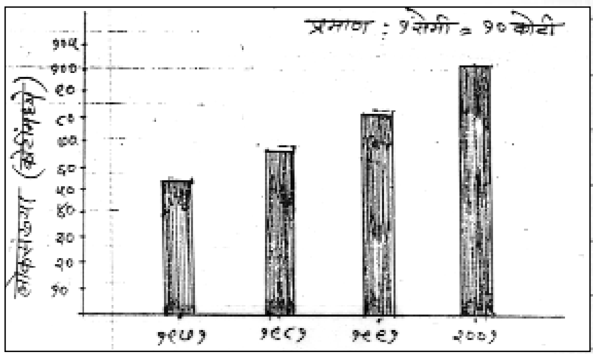

३. (ब) दिलेल्या आकृतीचे वाचन करून त्यासंबंधी प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

१) २०.१ ते ४० टक्के
२) हिमाचल प्रदेश, उत्तरांचल
३) ४०.१ ते ६० टक्के
४) पश्चिम बंगाल

(क) भारताच्या नकाशा आराखड्यात पुढील घटक दाखवा; तसेच नावे द्या/ चिन्हांची सूची द्या.

प्र.४ पुढील प्रश्नांची सविस्तर उत्तरे लिहा.

१) जलसिंचनामुळे झालेले फायदे पुढीलप्रमाणे.
● जलसिंचनामुळे कमी पावसाचे क्षेत्र लागवडीखाली आणता आले आहे.
● वर्षातून एकापेक्षा अधिक पिके घेता येणे शक्य झाले आहे.
● पारंपरिक पीक पद्धतीऐवजी शेतकरी नवीन व विविध पिकांची लागवड जलसिंचनामुळे करू लागले आहेत.
● जलसिंचनामुळे पीक सघनता वाढण्यास मदत झाली आहे. संकरित बियाण्यांचा व रासायनिक खतांचा वापर करणे शक्य झाले आहे. जलसिंचनामुळे दरहेक्टरी तसेच एकूण पिकांचे उत्पादन वाढले आहे.

उद्याचा विषय : क्रमशः

लोकसत्ता यशस्वी भव!
दहावी अभ्यास मालिका

संपर्क : yashasvibhava2007@gmail.com